

Pyhäkankaan karsikkopetäjät

Monikaan "Sammon" lukija tuskin tietää, että Konginkankaan rajalla Kurkelan valtionpuistossa kulkee ikivanha tie ja että sen varrella olevalla Pyhäkankaalla eli Pitkässämäessä on vanhoja petäjiä, jotka liittyvät Saarijärven ja sen varhaisempien asukkaiden vaiheisiin aina 1600-luvulta 1800-luvun loppupuolelle asti. Näinä vuosisatoina, jolloin maanteita ei näissä syrjäisissä ja harvaanasuissa seuduissa ollut, oli liikenne kiinteästi sidottu veneillä kuljettaviin vesiväyliin ja niiden väliin, useinkin hyvin huonoihin metsäteihin. Niinpä liikenne Saarijärveltä Kuopioon kulki Rahkolasta Lumperoista ja Pyhäjärveä myöten Kurenlahden pohjaan, josta lähti noin 15 km:n pituinen tie Keiteleen Pyyrinlahteen. Aina vuodesta 1693, jolloin Saarijärven eli Palvasalmen seurakunta perustettiin ja ensimmäinen kirkko rakennettiin, on mainittu Keitelettä ja Pyhäjärveä yhdistävä tie ollut ahkerassa käytössä.

Perimätiedon mukaan oli tällä tiellä, kuten maanteilläkin, kuninkaallisella asetuksella järjestetty kyytilaitos. Kurelahdessa sijaitsevan Tellikan talossa oli näet majatalo, josta ratsuhevosilla huolehdittiin kyydityksestä Keiteleen rannalle Pyyrinlahteen. Vesitiet oli talvisin viitoitettavat, ja joka kolmannen viitan piti olla reenaisan paksuinen, jotta jos aisa katkesi jääkohvan rikkoutuessa, ei matkamies olisi joutunut pulaan. Kerrotaan Kurelahdessa asuneen kruununvoudin kunnostuttaneen tien v. 1770 minkä muistoksi on Kurelahdessa kivipatsas vuosilukuineen.

Kun Viitasaaren ja Saarijärven välinen maantie rakennettiin jauhopalkalla 1860-luvun nälkävuosien aikoina, niin suuntautui vesitie Kurelahdesta Kauppilan rannan editse Vähävahvanlahteen, nykyisen Raunion talon rantaan, jossa se yhtyi sanottuun maantiehen.

Tämä Keiteleen ja Pyhäjärven kannaksen poikki kulkeva tie on perimätiedon mukaan ollut nuijasodan ja isonvihan taisteluiden temmelyskenttänä. Tien varrella on Konginkankaan puolella Kurikkaharju, jossa on "tupakkapenkin" tapaisia hautoja, jotka tuon harjun nimestä päättäen ovat ilmeisesti nuijasodan aikaisia.

Kurikkaharjun ja Pyhäkankaan välillä on kuulemani mukaan isonvihan aikaisia hautoja, joista yksi on pyöreä ja kivillä täytetty suomalaisen sotapäällikön hauta. Tämä nimeltään tuntematon päällikkö oli venäläisille tuottanut alituista haittaa ja suuria menetyksiä, minkä takia he, saatuaan päällikön vangiksi, hautasivat hänet elävänä julmalla tavalla. Venäläiset kaivoivat pyöreän ja vartalon syvyisen haudan, niin että pää jäi maanpinnan yläpuolelle, ja täyttivät sen paikan kivettömyyden takia muualta tuomillaan kivillä, joten onnettoman sissin ruumis jäi ankaraan puristukseen ja kivien ruhjottavaksi.

Mainittu Pyhäkangas karsikkopetäjiineen sijaitsee Konginkankaalta Kivijärvelle päin kulkevalla harjulla ja on noin 5 km:n päässä Pyhäjärven Kurelahdesta. Siitä on matkaa vaihtelevaa metsätietä myöten Keiteleen Pyyrinlahteen noin 10 km. Tällä kankaalla on tien molemmin puolin kolmisenkymmentä ikivanhaa petäjää, joista jotkut ovat keloutumisasteella. Muistitiedon mukaan niiden lukumäärä olisi ollut aikaisemmin toista sataa, mutta raju ukkosilma noin 60 vuotta sitten oli kaatanut niistä suurimman osan.

Tämän vuosisadan alussa toimitetussa nuorennushakkuussa olisi jo leimatut petäjät kaadettu, mutta metsänhoitaja Branderin viisas ja ripeä toiminta pelasti ne muinaismuistoina nykyisten ja tulevien sukupolvien nähtäväksi.

Karsikkopetäjiä tarkasteltaessa huomaa niiden tienpuoleisissa kyljissä erilaisia merkintöjä; vuosilukuja, nimikirjaimia ja ristejä, joista toiset ovat hyvin selviä, toiset ajan hampaan kuluttamia melko epäselviä sekä osittain tai miltei kokonaan kuorikerroksen peitossa. Ristinmerkistä huomaa katselija, että ne ovat vainajien muistomerkkejä, joiden vaiheet ovat perintätiedon mukaan seuraavat: Varhaisempina aikoina aina 1800-luvulle asti, jolloin Konginkankaan kappeliseurakunta muodostettiin Saarijärven seurakuntien osista, oli ruumiit kuljettava Saarijärveen kuuluvasta Pyyrinlahden ja

Kalaniemen kylistä Saarijärven hautausmaahan. Se tapahtui joko kantamalla tai hevosella Pyyrinlahden ja Kurelahden välistä tietä pitkin. Kevyemmät lasten ruumiit kuljetettiin kantamalla, raskaammat aikuisten ruumiit osittain kärryillä, osittain reellä tai purilailla eli maassa laahustavien riuksujen välissä. Pyyrinlahdesta Pyhäkankaalle käytettiin tien paremmuuden vuoksi kärryjä, mutta tästä Kurelahteen tien kivikkoisuuden takia rekeä tai purilaita. Pyhäkankaalla tapahtui siis ajopelien vaihto ja levähdys, sekä kuten kerrotaan, "ryyppyjen otto". Tällöin merkittiin tien varrella oleviin petäjiin vainajien kuolinvuosiluvut ja usein myös nimen alkukirjaimet. Kullakin talolla ja torpalla oli omat puunsa, joihin mainitut merkit tehtiin päällekkäin. Eräissäkin petäjässä oli kolme vuosilukua: 1845 P †, 1845 † ja 1850 P. Siinä on siis kahden samana vuonna ja yhden viiden vuoden perästä kuolleen henkilön merkit. Vanhin havaitsemani vuosiluku on 1841. Vanhemmat merkit ovat puiden kasvaessa jääneet osittain tai kokonaan kuorikerroksen peittoon, joten niistä ei saa selvää ilman merkkien paljastamista. Taitava paljastus toisi varmaankin esille edellisten vuosisatojen aikaisia merkintöjä, sillä puut ovat satoja vuosia vanhoja, vanhimmat 400-500 vuoden ikäisiä.

Yhdessä puussa on kuulema ollut kaiverrettuna erään Ikä-Matti-nimisen miehen kuva, mutta rustohollarit hävittivät sen. Yhdessä harjun alarinteellä olevassa petäjässä on kaiverrettu risti erään miehen tapaturmaisen kuoleman muistoksi. Tämä mies oli kertoman mukaan Ihmis-Jussin kanssa humalassa ajanut hevosella pää reestä sivulle roikkuen, jolloin mies oli reen siristäessä satuttanut päänsä puuhun ja menettänyt henkensä.

Pyhäkankaan karsikkopetäjät ovat vanhuudestaan huolimatta yleensä melko hyvin säilyneitä ja elinvoimaisia puita. Tosin muutamien jo keloutumisasteella olevien puiden latvat ovat taipuneet vanhuuttaan alaspäin kuin vanhojen ihmisten päät, mutta toiset eivät osoita sanottavaa vanhuuden merkkiä. Ne ovat melko pitkärunkoisia ja tyvipuoliskoltaan oksattomia puita, joista isoimmat ovat 25-30 m pitkiä ja 50-60 cm läpimitaltaan.

Nämä petäjät ovat saaneet kokea, kuten samoihin aikoihin ihmisetkin, hyviä ja huonoja vuosia. 1690- ja 1860-lukujen nälkävuosien lustot ovat muita huomattavasti ohuempia osoittaen samalla ihmisten suunnattomia kärsimyksiä. Ne ovat nähneet isonvihan kauhut ja nuijasodan melskeet, nähneet ihmisten pakenevan piilopirtteihinsä ja kasakoiden heitä hätyyttävän tai etsivän. Vuosisatoja ne ovat seuranneet ihmisten rauhanomaisia askareita, kuulleet kumajavien kirkonkellojen äänen, nähneet ihmisten astelevan vakavina kirkkoon Herran sanaa kuulemaan ja taas samojen ihmisten kylmenneitä tomumajoja kuljetettavan viimeiseen lepopaikkaansa. Sukupolvesta toiseen on sama näky uudistunut ja ainoina elävinä monumentteina ja tämän todistajina ovat vuosisataiset karsikkopetäjävanhukset! Ne kykenevät kuitenkin vielä kuoltuaankin uhkaamaan aikaa monien miespolvien ajan keloittumalla harmaiksi hongiksi ja näiden lahottua ja kaaduttua, tervaksisilla kannoillaan.

Pyhäkankaan harjulla on, paitsi karsikkopuita, muutakin erikoista nähtävää. Viitasaaren maantien puoleisella harjun rinteellä on näet kuivassa jäkälätyypin metsässä muutaman kymmenen metrin läpimittaisella alalla sopivan välimatkan päässä, ikäänkuin istutettuna, tyypillistä lehtokasvia: kieloa, joka uhmaten luonnonjärjestystä, kasvaa poronjäkälän, kanervan ja sianpuolukan seassa, mitä en ole muualla tavannut. Siellä täällä esiintyy myös joitakin pajuyksilöitä mäntyjen seassa. On kuin luonto olisi siunannut tätä entistä jo unhoon häipyneiden sukupolvien kirkko- ja vainajien saattotietä sirottelemalla sen varteen ihania kukkasia, uuden heräävän elämän symboleiksi, vanhojen vähitellen kelottuvien ja kuolevien karsikkopetäjien rinnalle.

Nyt kun Saarijärvi-seura on perustettu ja sen yhtenä tärkeänä tehtävänä on myös luonnonnähtävyyksien tarkkaaminen ja vaaliminen, niin olisi syytä seuran taholta ryhtyä toimenpiteisiin Pyhäkankaan karsikkopetäjien rauhoittamiseksi ja säilyttämiseksi tulevien sukupolvien nähtäväksi. Myöskin olisi paikallaan, että seuran jäsenet tekisivät ensi kesänä tutustumisretken Pyhäkankaalle. Sinne voitaisiin lähteä kirkolta joko vanhaan tapaan veneillä Lumperoista ja Pyhäjärveä myöten tai autolla maanteitse, mieluummin kuitenkin veneillä. Se olisi kauniina kesäpäivänä hauska ja virkistävä tutustumismatka tähän useimmille seuramme jäsenille ennen näkemättömään, luonnonkauniiseen ja historiallisesti ehkä muistorikkaimpaan pitäjämme osaan.

Arvo Koskinen